

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕
ทำความรอบคอบกับสติปัญญา

หลักแห่งการฟังเทศน์ที่จะได้รับรสพระสัทธรรมประจักษ์ใจในขณะฟัง ฟังตั้งใจไว้ในปัจจุบัน คือเฉพาะหน้าเสมอ โดยมีสติกำกับรักษาอยู่ ไม่ส่งจิตออกไปสู่อารมณ์ภายนอก ซึ่งผิดจากหลักแห่งการฟังธรรม ธรรมที่ท่านแสดงลึก ตื้น หยาบ ละเอียดย จะเข้าไปสัมผัสกับความรู้ที่ตั้งคอยรอรับอยู่แล้ว ตามธรรมดาของจิตย่อมทำหน้าที่อันเดียวเท่านั้น เมื่อกำลังทำหน้าที่ใดอยู่ กิจอื่นจะเข้ามาแทรก ย่อมไม่ได้ นอกจากจิตจะกระเพื่อมความรู้สึกออกจากกิจที่ตนกำลังทำ แล้วไปต่อกับอารมณ์นั้น ๆ จึงกลายเป็นธุระอื่นแทรกขึ้นมาที่ใจ ขณะฟังธรรมอยู่ด้วยความมีสติ ธรรมที่เข้าไปสัมผัสใจ จะเป็นเครื่องระงับความกระเพื่อมและความกระวนกระวายของใจด้วย เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบลงในขณะนั้นด้วย โดยมากใจที่ไม่ได้รับความสงบ และไม่มีความสงบเลย เนื่องจากการทำความกระเพื่อมต่อตนเอง เมื่อหยุดกระเพื่อมย่อมก้าวเข้าสู่ความสงบได้ ความสุขอันเป็นส่วนผลย่อมปรากฏขึ้นทันทีที่ใจเริ่มสงบ ไม่ว่าจะสงบในเวลาฟังเทศน์ หรือสงบในเวลาอื่น ฉะนั้น การฟังเทศน์จึงเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยกว่าการปฏิบัติด้านจิตใจทั่ว ๆ ไป ครั้งพุทธกาลปรากฏว่าถือเป็นสำคัญมาก ทั้งผู้แสดงและผู้สดับมีความตั้งใจเช่นเดียวกัน ผลจึงปรากฏเป็นที่พึงพอใจ

โดยมากหลักแห่งการเทศน์ ท่านจะแสดงไปตามหลักความจริงที่มีและปรากฏอยู่ในตัวของผู้เทศน์ ผู้ฟังทั่ว ๆ ไป โดยหยิบยกขึ้นมาแสดงเป็นเส้นทางเดินของพระธรรมเทศนา เพื่อผู้ฟังจะได้รับความเข้าใจในเรื่องของที่ตัวมีอยู่ ทั้งฝ่ายดี ฝ่ายชั่ว ทั้งเป็นส่วนจะต้องละถอน และส่วนจะบำเพ็ญให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปภายในตน เฉพาะพระพุทธเจ้า ผู้เป็นจอมปราชญ์ ทรงฉลาดรอบรู้อริยาคัยของเวไนยผู้ควรจะรับธรรมตามภูมิมิสัยของผู้มาสดับ โดยเริ่มต้นด้วยอนุပ္พพิกธา เพื่อผู้ฟังจะได้เกิดศรัทธาในเบื้องต้น แล้วบำเพ็ญตนเพื่อธรรมขั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับ และทรงเลื่อนธรรมขั้นเป็นขั้น ๆ เพื่อผู้ฟังจะได้ไตร่ตรองและเข้าใจไปตาม จนถึงขั้นอริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อันเป็นธรรมส่วนละเอียดย และสามารถรู้ชนสัตว์ผู้ดำเนินและเห็นตามให้ข้ามพ้นจากสงสารอันเป็นเหมือนป่าช้าของสัตว์เป็นและสัตว์ตายเสียได้

คำว่า อริยสัจ อันเป็นเหมือนดวงใจอันรักยิ่งของพระอริยเจ้าทั้งหลายนั้น คือธรรมที่เรากำลังฟังกันอยู่ขณะนี้ โปรดระวังอย่าให้ความชินหูชินใจในอริยสัจเข้าเป็นเจ้าเรือน จะไม่มีโอกาสรู้เห็นอริยสัจซึ่งมีอยู่กับตัว ปรากฏเป็นธรรมของจริงขึ้นประจักษ์ใจ จะเป็นทำนองว่า ทองในบ้านของตนเป็นทองปลอม แต่ทองในตลาดร้านค้าจึงเป็นทองแท้ ซึ่งเทียบกันได้กับความเห็นว่า อริยสัจที่มีอยู่กับตัวเป็นอริยสัจปลอม แต่อริยสัจของคนโน้นในเมืองโน้น และสมัยโน้นจึงเป็นอริยสัจแท้ ทั้งนี้อาจมีได้เมื่อใจจับจุดยังไม่ได้ ดังนั้นในโอกาสนี้จะอธิบายอริยสัจพอเป็นแนวทางพิจารณา

คำว่า ทุกข์ ตามความรู้สึกป่า ๆ ที่เคยยึดมาพรวดสอนตนเองทำนองลงเนื้อชอบลงยา ชอบ แปลว่า ความบีบคั้น ความรบกวน ทั้งด้านกายและด้านจิตใจ เหมือนน้ำที่ถูกสัตว์กวนให้ขุ่น ตลอดเวลาหาความใสสะอาดไม่ได้ มองลงไปก็กายที่ใจจะเต็มไปด้วยสิ่งเหล่านี้แทรกอยู่ทุกชุมชน ไม่มีช่องว่างจากทุกข์พอจะหยิบเม็ดทรายเม็ดละเอียดวางลงได้ โดยไม่เบียดเสียดกับทุกข์ที่มีอยู่ในกาย ในใจของบุคคลผู้มีทุกข์เช่นพวกเรา ฉะนั้นการแปลทุกข์จึงไม่ค่อยมีใครแปลผิด ทั้งคนเรียนมากเรียน น้อย ทั้งนักบวชและฆราวาส เพราะทุกข์มีอยู่กับทุกคน แม้แต่คนตาบอด คนหูหนวก มองไม่เห็น และฟังไม่ได้ยินอะไร เขาก็แปลไม่ผิด และอาจจะแปลได้มากและแม่นยำยิ่งกว่าคนตาดี หูดีเสียอีก เพราะเขามีทางรับทุกข์มากกว่าเรา คนง่ายเปลี่ยเสี่ยขา คนมีอวัยวะไม่สมประกอบเหล่านี้ ล้วนแต่คน เจ้าทุกข์ทั้งนั้น การแปลทุกข์จึงไม่ใช่ของยากในมวลสัตว์ แต่การหาอุบายแก้ทุกข์ และรู้เท่าทุกข์รู้สึกจะเป็นปัญหายุ่งยากอยู่ไม่น้อย เพราะเป็นทางไม่เคยเดิน ที่กล่าวมาทั้งนี้เรียกว่าทุกข์สัง เป็นธรรมชาติของ จริตประจำสัตว์และสังขารอย่างเปิดเผย ไม่มีลึกลับ และเอนเอียงต่อการติชม เป็นธรรมที่ทนต่อการ พิสูจน์ และสมนามว่า อริยสัง คือของจริงอันประเสริฐ

สมุทัย แปลว่า แดนเกิดขึ้นแห่งทุกข์ แดนผลิตทุกข์ หรือแม่พิมพ์ของทุกข์ทั้งหมด ย่อม ปรากฏขึ้นมาเพราะแดนแห่งเหตุนี้ทั้งนั้น ท่านกล่าวไว้ย่อ ๆ มีสาม คือ กามตัณหา ความอยาก และ เสาะแสวงหาวัตถุ และอารมณ์ที่ตนรักใคร่ชอบใจ เข้ามารู้สึแห่งความต้องการ ภาวตัณหา ความอยาก ให้สิ่งชอบใจเหล่านี้ตกอยู่ในอำนาจของความต้องการ วิภวตัณหา ความอยากในของไม่มี ซึ่งเป็นเหตุ สตรีวิสัยของคติธรรมดา เช่นเกิดมาแล้วไม่ต้องตาย อยากให้กายเป็นต้น เทียงเหมือนนิพพาน ซึ่งเป็น ไปไม่ได้ แต่คำว่าตัณหาแล้วย่อมหวังทางได้ทำเดี๋ยว จึงไม่ยอมฟังเสียงใครในโลก ผู้ปฏิบัติตาม ตัณหาจำต้องยอมรับทุกข์ตลอดเวลา ไม่มีวันจะก้าวเข้าสู่เมืองพอดิพมามีความสุข คำว่า ตัณหา มี หลายชนิด ชนิดที่หยาบโลนจริง ๆ ถึงกับทำคนให้เสีย และเป็นที่ยังเกียจของคนทั่วไปก็มี รองลงมา อย่างกลางและอย่างละเอียด รวมแล้วเรียกว่าสมุทัย ทั้งนี้แปลตามความรู้สึกของธรรมปา ซึ่งเคย ปฏิบัติต่อตัณหาเช่นเดียวกัน คงไม่ผิดจากตัวตัณหา ซึ่งเดินนำหน้าเราทุกคนอย่างเปิดเผย

นิโรธ คือ ความดับสนิทแห่งทุกข์ทางใจ ไม่มีเหลือ เป็นผลสืบเนื่องมาจาก

มรรค คือ ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นทำหน้าที่แก้กิเลส คือสมุทัย

อริยสังทั้งสิ้นเป็นธรรมเกี่ยวโยงกัน ซึ่งผู้ปฏิบัติเริ่มทำหน้าที่ต่อสังจะข้อใดข้อหนึ่งย่อมจะวิ่ง ถึงกันโดยตลอด ผู้จะถอนสมุทัยจำต้องทำความรู้ในทุกข์อันเป็นจุดเด่นของสมุทัย ผู้ผลิตทุกข์ขึ้นมา ปัญญาค้นตามทุกข์ลงไปจะพบสมุทัยติดกันเป็นพืดอยู่กับทุกข์ สมุทัยต้องหยุดพักโรงงานผลิตทุกข์ มี สติกับปัญญาทำงานตรวจตราหรือถอนสมุทัยเป็นลำดับ นิโรธเริ่มปรากฏออกมาตามระยะของมรรคที่ ทำงาน จนกว่ามรรค คือสติปัญญามีกำลังกล้าสามารถถอนสมุทัยออกได้โดยสิ้นเชิง นิโรธก็ ปรากฏเต็มที่ในขณะเดียวกัน

ฉะนั้น ขอให้หนักปฏิบัติทุกท่านตระหนักใจในหลักธรรม ซึ่งเป็นปัจจุบันและทันกับเหตุการณ์ อันเป็นไปอยู่ในสัตว์และสังขารทั่ว ๆ ไป และมีประจำอยู่ในกายในใจ ไม่เคยสูญหายไปแม้แต่น้อย ทุกข์ซึ่งควรจะทำความรู้สึกก็เริ่มแสดงตัวแต่ต้นแห่งภพชาติที่ก้าวเข้ามาสู่ปฏิสนธิวิญญาณ แสดงให้รู้

เห็นเป็นลำดับมาไม่ขาดวรรคขาดตอน ตลอดวันออกจากกรรมมารดา ทุกข์ก็ยิ่งแสดงให้เห็นอย่างเปิดเผย ทุกข์สมุทัยก็ยิ่งแสดงตนอย่างออกหน้าออกตา ไม่มีความเกรงกลัวใครทั้งนั้น และยังคงทำงานสั่งสมทุกข์บนร่างกาย และจิตใจของบุคคลและสัตว์ต่อไป ไม่มีเวลาจบสิ้นลงได้ และทุกข์ประเภทหนึ่งซึ่งเกิดจากเชื้อที่ฝังอยู่ภายในใจอันเป็นรากฐานสำคัญ ทุกข์ประเภทนี้ยิ่งแสดงออกทุกระยะโดยไม่เลือกว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ทั้งเป็นทุกข์ประเภททำความกระเทือนแก่ร่างกาย และจิตใจมากกว่าทุกข์ทางกาย

แม้ร่างกายจะมีความแข็งแรง และปราศจากโรคภัยเบียดเบียนก็ตาม แต่โรคประเภทนี้มักจะเบียดเบียนจิตใจให้ได้รับความชอกช้ำชุ่มมัวอยู่เสมอ แพทย์จะกล่าวได้ว่าเป็นโรคเรื้อรังของใจ ทั้งนี้เนื่องจากสมุทัยซึ่งเป็นตัวพิมพ์ของทุกข์ เป็นเครื่องผลักดันทุกข์ออกมาไม่มีระยะ ยิ่งกว่าเครื่องจักรในโรงงานเสียอีก ฉะนั้นทุกข์ซึ่งเป็นตัวผลจำต้องแสดงออกมาให้โลกเห็นอย่างเปิดเผยทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครต้องการ ตามธรรมดาธรรมชาตินี้ย่อมเป็นเครื่องล่อลวง และจุดลากจิตใจให้หมุนไปตามความต้องการของตน ยิ่งได้รับอารมณ์ภายนอกมาส่งเสริมก็ยิ่งมีกำลังมาก ประหนึ่งจะหอบหิ้วจิตใจพร้อมทั้งร่างกายเหาะลอยไปตามอารมณ์ในอวกาศราวจะว่าลาลี

ฉะนั้นการหักห้ามวิญญูะไม่ให้หมุนเวียนมาไปในภพน้อยภพใหญ่ อันเป็นแหล่งเกิดขึ้นแห่งทุกข์ทั้งหมด จึงเป็นการยากลำบาก ถ้าไม่หักห้ามตัวเอง คือสมุทัยอันเป็นผู้นำของวิญญูะให้อยู่ในอำนาจด้วยข้อปฏิบัติอันชอบด้วยหลักธรรม ผู้เหนื่อยหน่ายในสงสารอันเต็มไปด้วยสิ่งผสมนานาประการ ไม่อยากประสบบ่อกังวล คือการเสาะแสวงหาธาตุชั้นธมาเป็นต้นทุกข์ในภพชาติต่อไปเพื่อความยึดยาวแห่งวิญญูะแล้ว โปรดทำความเข้าใจกับตัวเองให้แนบแน่นในศรัทธา ความเชื่อต่อแดนพ้นทุกข์ วิริยะ ความพากเพียร สติ ความระลึกถึงการเคลื่อนไหวทั้งภายในภายนอก สมาธิ ความสงบสุขของใจ และปัญญาการเสาะแสวงหาทางพ้นทุกข์ ว่าเป็นศาสดาแทนพระองค์ซึ่งรอบประทับบนจิตใจของผู้มุ่งตามเสด็จอยู่ทุกขณะ และโปรดหักห้ามและทรมานจิตที่คิดไปนอกกลุ่มนอกทาง ซึ่งผิดจากหลักธรรมที่ศาสดาสอนไว้

โดยมีความคิดเห็นว่ากิเลสอาสวะอยู่ที่โน่น ธรรมอยู่ที่โน่น พระพุทธเจ้า และพระสาวกปฏิบัติอยู่โน่น ตรัสรู้ที่อยู่โน่น เสด็จนิพพานอยู่โน่น และพระนิพพานก็มีอยู่ที่โน่น และในสมัยโน่น เพราะสมัยโน่นเป็นสมัยที่สมบูรณ์ด้วยธรรม แต่สมัยนี้เป็นสมัยโหมะ จะหาผลเป็นเครื่องสนองเหตุไม่มี เหล่านี้เป็นความคิดที่สังหารและตัดรอนตนเองโดยไม่มีศาสดาพระองค์ใดสอนไว้ ดังนั้นควรทำความเข้าใจในจุดแห่งเหตุที่มี และเป็นไปในพระพุทธเจ้า พระสาวก และในพวกเราโดยถูกต้องตามหลักความจริงที่ตรัสไว้ มิได้เอนเอียงไปจากหลักของศาสดา เพราะพระพุทธเจ้าก็ดี พระสาวกก็ดี พุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าในครั้งนั้นก็ดี ที่นั่นก็ดี ที่อื่น ๆ ก็ดี สมัยโน่นก็ดี สมัยนี้ก็ดี และสมัยใด ๆ ก็ดี ทั้งนี้มันเป็นสถานที่ และสมัยของคนมีกิเลสด้วยกันทั้งนั้น ไม่ใช่ที่โน่น และสมัยโน่นคนบริสุทธ์ ที่นี้และสมัยนี้คนเศร้าหมอง มันเศร้าหมองด้วยกันถ้าทำให้มันเศร้าหมอง และก็บริสุทธ์ด้วยกันทั้งนั้นถ้าทำให้มันบริสุทธ์ด้วยสวากขาตธรรม เพราะคนดี และคนชั่วเคยมีประจำแผ่นดินมาแต่ดึกดำบรรพ์ ไม่ปรากฏ

ขึ้นอยู่กับสถานที่ และกาลเวลา ขออย่างเดียวคืออย่านำกาลสถานที่ และบุคคลมาเป็นผู้มีอำนาจเหนือ มัชฌิมาที่ประทานไว้แล้วโดยถูกต้องเท่านั้น

เราอยู่ ณ ที่ใด กาลใด ขอให้เป็นที่ไปกับความเพียรเป็นเพื่อนสอง จะเป็นผู้มีธรรมแทนศาสดา ประจำตน และโปรดคำนึงเสมอว่า สิ่งที่ทำให้เราเศร้าหมองอยู่เวลานี้ใครไปแสวงหามาจากที่ไหน สมัยใด และจากบุคคลผู้ใด จึงปรากฏเป็นความเศร้าหมองขึ้นที่ใจดวงรู้ ๆ อยู่ ณ บัดนี้ ทั้งนี้ก็เพราะ ผู้ก่อเหตุให้เกิดขึ้นนั้นแลเป็นต้นเหตุอันสำคัญ ไม่มีกาล สถานที่ และบุคคลผู้ใด จะมาทำให้กิเลส เกิดขึ้น และทำให้กิเลสหมดไป นอกจากผู้ก่อเหตุดีชั่ว ยาพิษเครื่องสังหาร ใครรับประทานเข้าไปต้อง เป็นอันตรายต่อร่างกาย โดยไม่เลือกกาลสถานที่และบุคคล ยาและอาหารที่เป็นคุณแก่ร่างกาย ก็ไม่ จำต้องมีกาลสถานที่และบุคคลมาบังคับ เป็นหน้าที่ของยาและอาหารจะทำหน้าที่ในการแก้โรค และให้ คุณแก่ร่างกายโดยไม่มีอะไรมาขัดขวาง

กิเลสกับธรรมของพระพุทธเจ้าไม่จำเป็นต้องไปขึ้นอยู่กับกาลสถานที่และบุคคล มีหลักเหตุกับผล เท่านั้นเป็นที่สถิตอยู่แห่งธรรม ผู้ประกอบเหตุอย่างใดไว้ผลต้องแสดงออกให้ผู้ที่รู้เห็นประจักษ์ใจทั้ง ฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว โดยปราศจากสิ่งใด ๆ มีอำนาจมาตัดสินให้คะแนน ฉะนั้นปัญหาทั้งหมดจึงขึ้นอยู่กับผู้มุ่งต่อแดนพันทุกข์ จะมุ่งหน้าต่อความเพียรอย่างไรจะถึงแดนแห่งวิมุตติประจักษ์ใจโดยลำดับ นั้นเป็นจุดที่มุ่งของผู้จะเป็นศิษย์ของตถาคตผู้ปรากฏเด่นแก่โลก เพราะความเพียรไม่ถอยหลัง และ ทรงพระสติปัญญาอันฉลาดรอบคอบทุกแง่ทุกมุม การนำสัตว์โลกและพระศาสนาจึงเป็นไปด้วยความ สม่ำเสมอ ไม่เป็นสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ทรงมีพระเมตตาต่อเวไนยโดยทั่วถึงและสม่ำเสมอ แม้ พระอาการเคลื่อนไหวก็ทรงเป็นไปในหลักของศาสดาตลอดกาล สมกับพระนามซึ่งเป็นที่เปิดเผยต่อ โลกทั้งสามตลอดมา

ด้วยเหตุนี้คำว่า ลูกศิษย์ของพระตถาคตจึงควรคำนึงถึงอยู่เสมอทุก ๆ อาการที่เคลื่อนไหว และคำว่า พระ แปลว่าประเสริฐ ก็โปรดรักษาคุณภาพในความประเสริฐของพระไว้ด้วยหลักพระธรรม วินัย จะเป็นพระผู้ที่มีความภาคภูมิใจต่อตนเอง แม้จะยังไม่ถึงความพ้นทุกข์ มรรยาของพระโปรดให้ แนบสนิทอยู่กับพระ อย่าปล่อยให้เรื้อราดคละเคล้ากับสิ่งสกปรกซึ่งมิใช่ทางของพระ จะเข้าข้างในและ ออกไปสู่ข้างนอก โปรดมองดูพระของตนจะบกพร่องที่ตรงไหนบ้าง ถ้ารู้สึกว่าจะบกพร่องรีบแก้ไขพระ ของตนให้สมบูรณ์ทันที อย่าปล่อยให้ความบกพร่องนอนจมอยู่กับพระด้วยความนอนใจ และอย่า มองเห็นอะไรว่ามีคุณค่า และสวยงามยิ่งกว่าพระธรรมวินัย อันเป็นเครื่องประดับพระให้สวยงาม และทรงคุณภาพไว้อย่างสมบูรณ์

แม้จะโง่หรือฉลาดก็ขอให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย อย่าเป็นผู้โง่หรือฉลาดเหนือหลัก พระธรรมวินัย เช่นเดียวกับคนข้ามแม่น้ำ ย่อมเห็นเรือเป็นของสำคัญยิ่งกว่าตัวผู้อาศัยเรือ ผู้นั้นย่อม ถึงฝั่งได้ด้วยความปลอดภัย ผู้จะข้ามแดนมหาสมมุติ มหานิยม จำต้องอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก ยึดและเป็นเข็มทิศทางเดิน จะเป็นผู้ข้ามด้วยมรรยาทุกอริยาบถ และจะถึงฝั่งแห่งความเกษมได้โดย สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นทุกท่านควรสำเหนียกตัวเสมอ ไม่ควรรวนเรไปตามสิ่งยั่วชวนซึ่งมีอยู่ทุกแห่งหน ไม่ว่าในบ้าน ในป่า ในเมือง นอกเมือง แม้ในตัวเราเองก็ตามไปด้วยสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน อย่าเข้าใจว่า

ข้างนอกชั่ว ข้างในดี จะเป็นการมองข้ามตัว และเป็นการเข้าข้างตัวโดยไม่รู้สึกว่าผิดจากหลักธรรม คือ ความเสมอภาคและรอบคอบในสิ่งทั้งปวง

เฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติทางด้านความสงบอันเป็นภาคพื้นของความสงบสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป โปรดถือเป็นข้อหนักแน่นประจำใจอย่าให้รวนเร จะกลายเป็นหลักลอยเกาะธรรมไม่ติด ผู้กำหนด ธรรมบทใด หรือพิจารณาอาการใดอันเป็นกองแห่งธรรมซึ่งมีอยู่ในตัวเรา โปรดทำความเข้าใจมั่นคงกับ ธรรมเหล่านั้นด้วยสติ อย่าคาดหมายมรรค ผล นิพพาน เลยขอบเขตที่ตนกำลังทำอยู่ จะไม่มีผลดี อะไรเกิดขึ้น ตามธรรมชาติของใจย่อมคอยรับเรื่องอยู่เสมอ ไม่ว่าเรื่องดีเรื่องชั่ว เราเป็นผู้ควรแก่การ ฝึกฝนจิตของตนอยู่แล้ว จงนำจิตพาท่องเที่ยว และพักอยู่ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นสถานที่จะให้จิต ได้รับความสงบรื่นเริง และแยบคายเป็นระยะ

คือพาทำความสงบด้วยบทธรรม มีอานาปานสติเป็นต้น ตามแต่จริตชอบ และพาท่องเที่ยวไป ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย โดยใช้ให้จิตรู้เห็นตามทางอสุภะบ้าง ตามทางไตรลักษณ์บ้างตามโอกาส อันควร ใจเมื่อมีสติคอยควบคุมให้ทำงานเฉพาะที่เรากำหนดให้ จะมีความรู้สึกกับงานที่ตนทำไม่ขาด วรรคขาดตอน เพราะไม่มีโอกาสเล็ดลอดออกไปทำการรับรู้กับอารมณ์อื่น ปรากฏเป็นความรู้สึกอยู่ เฉพาะกับบทธรรม หรือสภาวะที่ตนกำหนด และพิจารณาอยู่เท่านั้น โอกาสนี้เป็นโอกาสที่จะรู้เห็นใจที่ เคยฟุ้งซ่านหยั่งลงสู่ความสงบ และจะรู้เห็นใจที่เคยโง่ต่อตัวเอง ค่อยเปลี่ยนสภาพกลายเป็นใจที่ฉลาด ขึ้นมาเป็นลำดับ เพราะสติและปัญญาคอยควบคุม และแนะนำแนวทางเดินโดยถูกต้อง

อนึ่ง การทำความสงบในคราวต่อไป โปรดยึดหลักที่เคยทำซึ่งได้รับผลมาแล้วเป็นทางเดิน โดยยึดบทธรรมและตั้งสติให้สัมพันธ์กันทุกขณะที่ทำ แต่อย่าได้ยึดสถานที่และเวลาที่เคยทำได้รับ ความสงบมาแล้วนั้นมาเป็นอารมณ์ ใจจะเขวไปทางอดีตอนาคต ไม่ปรากฏตัวเป็นปัจจุบัน แล้วจะหยั่ง ลงสู่ความสงบอีกไม่ได้ ตลอดความรู้ความเห็นที่ปรากฏขึ้นในเวลาจิตสงบซึ่งผ่านมาแล้ว ก็อย่าได้ยึด มาเป็นอารมณ์ในเวลานั้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนภายนอก และเป็นอนิจจัง ไม่แน่นอน เพียงรู้เห็น แล้วก็ผ่านไปไม่ควรไปยึดมาเป็นอารมณ์ให้เกิดความขัดข้องแก่ใจเปล่า ๆ

สิ่งที่ปรากฏทั้งนี้ย่อมเป็นเช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่สองฟากทาง ซึ่งผู้เดินทางจะมองเห็น ตามระยะทางแล้วผ่านไปๆ เท่านั้น ลักษณะของความรู้ความเห็นซึ่งปรากฏขึ้นจากสมาธิโปรดทำความเข้าใจในทำนองเดียวกัน อย่าด่วนเห็นและยึดถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าความสงบของใจ ซึ่งจะปรากฏ ขึ้นในขณะอบรม และอย่าด่วนปฏิเสธว่าเป็นสิ่งไม่มีสาระอะไรไปเสียทีเดียว เพราะสิ่งเหล่านี้ยังเป็น ประโยชน์ในเวลาที่เหมาะสม สำหรับท่านผู้ฉลาดซึ่งเคยผ่านจนข้ามช่องแล้ว จะนำออกใช้ตามนิสัยวาสนา ของแต่ละรายซึ่งไม่เหมือนกัน

เบื้องต้นแห่งการอบรม โปรดทำความเข้าใจต่อความสงบให้มากกว่าเรื่องอื่นใด และอย่าด่วน คาดผลล่วงหน้าในเวลากระทำการอบรมเพื่อความสงบแก่ใจ ความรู้สึกจะเคลื่อนจากจุดที่หมายซึ่ง กำลังดำเนินให้เป็นไปอยู่ในวงปัจจุบัน จิตจะชานออกแสวงหาอารมณ์อันเป็นข้าศึกต่อความสงบ และ จะไม่มีโอกาสก้าวเข้าสู่ความสงบได้เลย ฉะนั้นอุบายวิธีทำจิตให้เข้าสู่ความสงบได้ตามใจหวัง จึงควร สนใจในหน้าที่ คืออบรมที่บริกรรม หรือลมหายใจซึ่งกำลังตามรู้อยู่เท่านั้น จิตเมื่อได้รวบรวมกำลัง

เข้าสู่จุดเดียว มีสติเป็นผู้ควบคุม จำต้องวิ่งเข้าสู่ความสงบจะเป็นอื่นไปไม่ได้ และทุกครั้งที่ทำโปรดทำตนให้เป็นผู้ใหม่ต่อหน้าที่การงานของตนเสมอ อย่าทำความเคยชินด้วยอำนาจกิเลสคือตัวเกียจคร้าน มักง่ายชักนำไป แต่ให้เป็นความเคยชิน เพราะความชำนาญของใจที่มีความสงบเต็มที่แล้ว จะกำหนดให้รวมลงได้ตามใจหวัง และทุกเวลาที่ต้องการ จะเป็นทางก้าวหน้าของผู้บำเพ็ญเพียร

เรื่องความสงบสุขนับวันจะเปลี่ยนสภาพ และก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ โอกาสวาสนาก็นับวันจะอำนวย แม้ชีวิตจิตใจซึ่งเคยคับแคบขุ่นมัวเพราะความทุกข์ร้อนบีบบังคับ ก็เริ่มขยายตัวออกสู่ความกว้างขวางเบิกบาน มองดูทัศนียภาพซึ่งมีอยู่รอบ ๆ ตัวรู้สึกสดชื่นแจ่มใสคล้ายกับมีวิญญูณไปตาม ๆ กัน ประหนึ่งจะเป็นมิตรกับเรา เพราะบรรยากาศอันอบอุ่นไปด้วยความสงบสุข ซึ่งแสนจะลำบากยากจะประสบ ก็ค่อยกลับกลายมาเป็นสมบัติของใจผู้เคยเดือดร้อนรำคาญ กิเลสที่เคยมีอำนาจแสดงตนเป็นคนและเป็นพระบงกชใจก็เริ่มขยับขยายหาทางออก เพราะสันติธรรมเดินไกลเข้ามาทุกทีจากความเพียรของวีรชนผู้กล้าตายในสงคราม คือการรบกับกิเลสซึ่งเป็นสงครามใหญ่ในแหล่งแห่งไตรภพ

เมื่อความสงบมีกำลังควรแก่ปัญญาแล้ว ผู้บำเพ็ญจึงควรสนใจทั้งสมาธิและปัญญา เพื่อถอดถอนอุปาทานของใจที่มีต่อสภาวะธรรมเป็นขั้น ๆ ไป คำว่า ปัญญา คือความละเอียดถี่ถ้วน มีหน้าที่ตรวจตราทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนทั้งภายนอกภายใน ให้รู้ถึงฐานความจริงของสิ่งนั้น ๆ แล้วถอนความกังวลออกเป็นขั้น ๆ เช่นการพิจารณาภายนอก ภายในก็แยกออกดูตามอาการนั้น ๆ จนเห็นชัดด้วยปัญญา สักว่าเป็นเพียงอาการหนึ่ง ๆ ไม่มีสัตว์ บุคคล หญิง ชาย เคลือบแฝงอยู่ในอาการแห่งกายนั้นเลย ถ้ากำลังสติปัญญาเพียงพอแล้ว ไม่ว่าจะอาการส่วนใดและไม่ว่าจะอยู่ในที่เช่นไร จะรู้ถึงฐานความจริงได้โดยตลอด

แต่การฝึกหัดสติปัญญาต้องฝึกไปตามอาการแห่งธรรมทั้งด้านวัตถุและนามธรรม มีขั้นเป็นฐานที่ตั้งแห่งการพิจารณา จนเกิดความชำนาญในตัวเอง ปรากฏเป็นสติปัญญาอัตโนมัติขึ้นมา คือหมุนตัวเองโดยไม่ต้องบังคับให้ทำงาน เช่นเดียวกับไฟได้เชื้อยอมลุกไหม้ไปเอง ฉะนั้นกิเลสอนุสัย ซึ่งเป็นเชื้อของภพชาติมีอยู่ภายในใจ สติปัญญาอัตโนมัติจะตามซุดค้นไม่มีการล่าถอย ทั้งกลางวันกลางคืน สติปัญญาขั้นนี้ผู้บำเพ็ญจะรู้สึกมีความรื่นเริงในกระแสแห่งธรรมทั้งฝ่ายละและฝ่ายบำเพ็ญเป็นอย่างยิ่ง และจะเห็นกำลังของสติปัญญาทำหน้าที่ถอดถอนกิเลสไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่มีการอัดเอื้อนต่อสถานที่และกาลเวลา

มีความพอใจต่อการซุดค้นกิเลสอาสวะทั้งภายนอกภายในอย่างเต็มกำลัง ในอิริยาบถทั้งสี่จะเต็มไปด้วยความสนใจต่อทางหลุดพ้น เหมือนหนึ่งแดนแห่งวิมุตติพระนิพพาน ตะโกนร้องเรียกปรากฏศัพท์สำเนียงที่เต็มไปด้วยความหวัง และความเมตตาจะช่วยจุดลากขึ้นจากหลุมลึกให้พ้นไปในขณะนั้น ฉะนั้นความเพียรทุกประโยชน์ของผู้บำเพ็ญด้วยความมุ่งมั่นต่อแดนหลุดพ้น จึงมิได้ปรากฏสติปัญญาแก้ปัญหา แทบจะกล่าวได้ว่า ความเพียรของมหาสติมหาปัญญาเป็นผู้นำ

แต่การพิจารณาขั้นนี้มีนามธรรม คือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ เป็นที่ทำงานตามจริตชอบในขั้นนี้ และขั้นนี้คือเป็นผู้ก่อเหตุให้กระเทือนถึงสติปัญญา ขั้นนั้นจะถูกพิจารณาก่อน และจะวิ่งถึงกันโดยตลอด ไม่มีขั้นนี้จะไม่ถูกพิจารณา เพราะขั้นเหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่โดย

ธรรมชาติ อันเป็นเหตุจะให้สติปัญญาหยุดตัวอยู่เพียงขั้นใดขั้นหนึ่งไม่ได้ แม้จิตตวิขาที่เคยมีอำนาจครองขั้นและคอยบังคับขั้นนั้น ๆ ให้เป็นไปตามคำสั่งของตนมาตลอดอนันตกาล ก็เริ่มไหวตัวหาทางออก เพราะอำนาจของสติปัญญาซึ่งมีกำลังกล้าตามขุดค้นอยู่ตลอดเวลา นับแต่ขั้นเข้าไปถึงต้นเหตุอันเป็นที่เกิดขึ้นแห่งขั้นและกิเลสทั้งหมด ทำการขุดคุ้ยคลี่คลายและถอยไปถอยมา เพื่อความเห็นแจ้งในหลักความจริง อันเป็นทางรู้เท่าและปล่อยวาง

จิตตวิขาก็คือ ขั้นทั้งหลายก็ดี ไตรลักษณ์ทั้งสามก็ดี จึงเป็นเป้าหมาย และเป็นที่ทำหน้าที่ของสติปัญญาขึ้นมาโดยหลักธรรมชาติ ปราศจากการกดขี่บังคับ และความคาดคะเนใด ๆ ทั้งสิ้น มีสติกับปัญญาเป็นผู้นำหน้าที่ในวงแห่งธรรมทั้งสามไม่ขาดวรรคขาดตอนในทางความเพียร เช่นเดียวกับน้ำซับน้ำซึมอันไหลรินอยู่ทั้งหน้าแล้งหน้าฝน จนสามารถรื้อถอนอวิชชาอันเป็นรากเหง้าของวิญญูทุกข้อออกจากใจได้โดยสิ้นเชิง เรื่องในไตรโลกธาตุที่เกี่ยวกับใจอันเป็นจุดรวมก็ยุติลงในขณะที่เดียวกัน ขั้นทั้งหมดอันเป็นธรรมเกี่ยวเนื่องกับไตรลักษณ์ ก็รู้ชัดว่าเป็นสภาพธรรมอันหนึ่ง ๆ ตามความจริงของตน และขั้นก็ดี สภาวธรรมทั่ว ๆ ไปก็ดี ไตรลักษณ์ก็ดี และศีล สมาธิ ปัญญาที่ดี ต่างก็เป็นความจริงโดยหลักธรรมชาติตามหน้าที่ของตน ๆ

ขึ้นชื่อว่าความกังวลและความทุกข์มากน้อยซึ่งเคยบีบบังคับ และกดถ่วงจิตใจมาเป็นเวลานาน ย่อมสูญสิ้นลงพร้อมกันกับอวิชชาสูญสิ้นไป ความสงสัยซึ่งเคยคิดว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้อยู่ที่ไหนและเวลาใดแน่นั้น ย่อมเป็นการแก้ปัญหาลำนี้ลงได้โดยสิ้นเชิง จากสถานที่ที่อวิชชาดับไป และสมัยที่พุทธะดวงมหัศจรรย์ผุดขึ้น อันเป็นสถานที่และเวลาอันแน่นอนตามหลักสัจธรรม เพราะพระพุทธเจ้าทรงบรรลุถึงความเป็นศาสดาเอกของโลกก็ทรงบรรลุจากที่นี่ นอกจากนี้ผู้แสดงไม่มีความสามารถจะแสดงให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายได้ฟังอย่างจุใจ เพราะไม่เคยไปเห็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ แม้แต่พระรูปพระโฉมของพระองค์ก็ไม่เคยได้เห็น ส่วนที่ได้เห็นได้เรียน และได้ปฏิบัติมาบ้างตามกำลังก็มีพระธรรมอันเป็นองค์แทนพระศาสดาเท่านั้น จึงได้นำมาแสดงให้ฟังเท่าที่สามารถ

หากท่านผู้ฟังยังมีความสงสัยไม่แน่ใจ ก็มีอยู่ทางเดียวคือ ต้องเตรียมออกเดินทางไปที่เขี้ยวตามสถานที่อันเป็นที่แน่ใจ และจะยังความบริสุทธิ์ให้เกิดขึ้นในเวลาที่ได้เห็น แล้วนำเรื่องมาบอกเล่าให้บรรดาท่านผู้มุ่งหวังจะตามเสด็จพระพุทธเจ้า ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากฟัง จะได้พากันไปรับเอาความบริสุทธิ์จากสถานที่นั้น

การแสดงทั้งนี้โปรดทำความเข้าใจให้เป็นโอปนยิกธรรม จะนำความรู้ความฉลาดมาสู่ตนในขณะที่ฟังและปฏิบัติ แต่อย่านำธรรมซึ่งเคยเป็นคุณต่อโลกอย่างมหาศาล มาเป็นข้าศึกและสังหารตนเอง จะเป็นโมฆบุรุษ ในวงแห่งสวากขาตธรรมและนียยานิกธรรมที่ตรัสสอนลงในหลักแห่งสัจธรรมอันมีอยู่ภายในจิตของทุกท่าน เพราะสถานที่และกาลเวลาที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ซึ่งเป็นทิวทัศน์ของพุทธบริษัททั่ว ๆ ไปนั้น คนในโลกแดนแห่งพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ต่างก็ทำความเคารพสักการบูชาประจำชีวิตของตน ๆ เช่น วิสาขมาส เป็นต้น แม้ผู้แสดงอยู่ ณ บัดนี้ ก็ไม่เคยปล่อยโอกาสให้หมองมัวคลาด และสถานที่อันประเสริฐซึ่งเวียนมาครบรอบผ่านไปเปล่า ๆ โดยมีได้ระลึกถึงพระคุณของพระองค์ ซึ่งเป็นยอดดวงใจของสัตว์โลก

ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ต้องทำความระลึกบุญช้อยู่เสมอ ตลอดวันอาสนแห่งชีวิต จะยังรู้สึกเสียใจที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งชาติ ไม่มีโอกาสวาสนาอำนาจ พอได้ไปกราบไปไหว้ถึงสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมจักร และปรินิพพาน จึงขออนุโมทนาต่อท่านที่มีโอกาสวาสนาอำนาจได้ทำความอุทิศส่างไปจนถึงที่ และได้ทำการกราบไหว้บูชาอย่างสมใจ ซึ่งนับว่าเป็นทัสนานุตตริยะอันหาที่เปรียบมิได้

การแสดงธรรมโดยการยกย่อนให้มีข้างในข้างนอก และให้มีอดีตอนาคต และปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งหวังให้ท่านผู้ฟังเข้าใจในธรรมหลายชั้น ซึ่งจะเลือกถือเอาตามโอกาส และกำลังสติปัญญาของตน เพราะธรรมที่แสดงนี้จะปรากฏในมโนทวารของผู้บำเพ็ญในวันหนึ่งแน่ ๆ ถ้าไม่เขวจากหลักสวากขาตธรรม และยิ่งจะรู้สถานที่และเวลาอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า และพระสาวกตรัสรู้ประจักษ์ใจของผู้ปฏิบัติโดยไม่ต้องสงสัย ตามบทธรรมที่ประทานไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต เพราะฉะนั้น ขอให้ปฏิบัติทุกท่านจงทำความพยายามเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ด้วยข้อปฏิบัติ อย่าให้เคลื่อนคลาดจากหลักธรรมที่ประทานไว้ จงเกิดทุนไว้ด้วยการสละเลือดเนื้อและชีวิตจิตใจเพื่อข้อปฏิบัติเป็นเครื่องตามเสด็จ

ความสังตวิเวกมีอยู่ ณ ที่ใด ไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรืออยู่ไกล จงทำความมั่นใจ และแสวงหาที่เช่นนั้นเป็นที่อยู่อาศัย เพื่อประกอบความเพียรโดยสะดวก และจงถือที่เช่นนั้นเป็นที่ตามเสด็จ และเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ คำว่า **รุกขมูลเสนาสน์** เป็นต้น ในอนุศาสน์ทั้งสี่ นั่นคือร่องรอยของพระพุทธเจ้าที่ทรงเหยียบไว้ จงตามเข้าเฝ้าให้ถึงพระองค์ตามร่องรอยที่ทรงเหยียบไว้คือทรงปฏิบัติมาอย่างนั้น นับแต่วันเสด็จออกทรงผนวช ตลอดวันเสด็จปรินิพพานไม่ทรงลดละ พระธรรมคือรอยพิมพ์พระทัยที่บริสุทธิ์ซึ่งเสด็จผ่านไปตามสายธรรมก่อนใคร ๆ ในโลก แล้วทรงกรุณาหมายไว้จึงปรากฏเป็นธัมมขันธ์มาให้เรากราบไหว้ และปฏิบัติตาม สังฆโม คือหมู่เอริยบุคคลที่บริสุทธิ์ เพราะข่ายคือพระธรรมของพระองค์ทรงสอนหมู่เอริยสาวกเหล่านั้น ท่านก็เดินผ่านไปตามสายทาง **รุกขมูลเสนาสน์** ตามเสด็จพระพุทธเจ้าตลอดวันนิพพานเช่นเดียวกัน

สรณะของโลก ท่านชอบเสด็จประทับอยู่ตามสถานที่ที่กล่าวมา ฉะนั้นจงพร้อมกันตามเสด็จตามร่องรอยที่ทรงเหยียบไว้มี ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา และขันติ เป็นเครื่องสักการบูชาพระองค์ท่าน ในอิริยาบถทั้งสี่อย่าให้เป็นโมฆะในทางความเพียร จะเป็นผู้หมดความกังวลทุกประเภทภายในใจ จากสถานที่เช่นนั้นในวันหนึ่งข้างหน้าโดยไม่ต้องสงสัย

ในอาสนแห่งพระธรรมเทศนา ขอความสะดวกกาย สบายใจ ในการประกอบความเพียร และแดนแห่งความสมหวัง จงเป็นสมบัติของท่านทั้งหลายในเร็ววันเทอญ

www.Luangta.com or www.Luangta.or.th